

safates --- assafates de pa de pessic o bescuits d'ou, ensiamades, *rosques*, tortells, coques» (Coll. B V., 211).

No n'hi ha cap testimoni anterior en lèxics ni en literatura (de *rosquilla*, V. infra). Que no es devia considerar mot pròpiament català, n'és bon indicati ja l'absència del mot en tots els diccs. anteriors; fins i tot els val. de CRos, Sanelo (i àdhuc Escrig 1851, si bé aquest en porta derivats), i els mall. *DFra* i *Damen*; tampoc *enroscar*, *-cat*, trobà més favor, car no apareix fins a Escrig, i Lab. 1864, i aquells docs diccs. mallorquins no admeten més que els genuïns *enrodillar*, *-llat* (traduits *enroscar*, *-cado*). Un indicati encara més eloqüent que en el S. XVI es considerava mot foraster, ens el dóna Busa-N. (1507), que va acceptant un per un els mots del seu model Nebrixa castellà, sempre que tenien curs entre nosaltres, i trobant-hi «*rosca de pan*: spira; *rosquilla desta forma*: spirula; *rosca de culebra*: spira, sinus», els omet i reemplaça per altres mots, amb les mateixes traduccions llatines: «*rolle de serp o plec*: spira, sinus».

En certs parlars nostres molt occidentals o valencians hi ha més indicis d'arrelament propi. Allà i tot, notem, però, un detall que no deixa de desvetllar certa desconfiança: la vacil·lació en el timbre de la vocal. Segons *AlcM* tindria ò oberta en cat. or., bal. i val., i en efecte no ho he sentit mai altrament en cat. central, on el mot m'ha estat sempre conegut i fins familiar; per bé que en algun dels usos del substantiu, i més en els del verb, se li preferia i prefereix *caragolar* etc.; tampoc no podem dubtar que *AlcM* vagi ben informat pel que fa a les Illes, i no obstant a Menorca Febr. Card c. 1830 li marcava vocal tancada (copia, com sol fer-ho, el mot del Belv., i a penes canvia les traduccions «fr *vis*, ll. *cochlea*»).

La *o* oberta no és general. A Fraga —on ja som arran del límit— hi ha un evident arrelament propi, car allí és el pentinat típic de les fragatines¹ (V.-ne les belles imatges que en deixà el pintor Vilarrubla): un trenat fi que estenen damunt tot el clatell, d'un costat a l'altre, i tapant-los les orelles, la *nitte* de certes franceses (1965); doncs aquí es pronuncia *řòska* amb tancada; *AlcM* dóna *řòska* com a cosa excepcional de Peníscola; però de fet les poques dades valencianes que tinc són totes amb tancada: maestr. *řòska* «llaminadura feta de *panquemao*, amb ous bullits; mona de pasqua» (CSalvador, *MiscFabra*, 259b; *Les Festes de Benassal*, 42). També a Bellús, prop de Xàtiva, fan un pastís (no sé si ben bé el mateix), que hi vaig sentir anomenar *řòska*, 1962 (d'aquí els derivats, que es veuran infra); *řòsc* o *řòsco* «pedazo grande de alg. c. comestible, propiament del pan» (Escrig).

És fundada, doncs, la nostra sospita que en català el mot vagi penetrar des de l'aragonès i castellà, i potser amb forta contribució del mossàrab valencià i de l'Ebre. Vegeu les cites concretes que en dóna *AlcM* del Xúquer, Peníscola, Borges Blanques, Valls i Alta Ribagorça i les que apporto jo en els derivats; notem també la terminació del *rosco* i la de *rosquilla*, el mot més generalment arrelat d'entre els de tota la família.

Essent així i havent estat objecte aquest mot en el

DCEC/DECH d'un estudi etimològic i històric portat a fons, és legítim i aconsellable remetre a aquest article per a informació directa i detallada. Després d'un breu resum dels fets castellans i portuguesos, ens limitarem, doncs, a fer-hi algunes addicions remetent a la pàg. i línia del *DECH*. En castellà es documenta abundantment i amb ampli desplegament semàntic des de 1300, en el *Cavallero Zifar*, amb passatges saborosos de JABaena, Nebrixa, Cervantes, Gonz. Correas etc. Afegim-hi encara el passatge del poeta místic Juan de Padilla, *El Cartuxano*, on descriu el drac infernal, i les *roscas* de la seva tremenda cua (a. 1521, *NBAE* XIX, 398b). En portuguès, on sona amb *o* tancada, d'acord amb la valenciana i la manca de diftongació en cast., ja apareix en Corte Real, a mij. S. XVI, i *enroscar-se* en les *Décades* de João de Barros (c. 1550) on parla de la «gente *enroscada* e encolheita de frio» (PMachado).

75a56-b41 i notes 5 i 6. L'escepticisme amb què acullo aquí la idea de Schuchardt, d'una connexió etimològica amb *RUSCA*, es podria atenuar tenint en compte que tots dos són mots de substrat, i si l'un o l'altre (com sembla), o tots dos, són pre-cèltics, la discrepància vocàlica *o/u*, podria tenir una explicació en aqueix obscur substrat pre-indoeuropeu; cf., en particular, 75b9, i ací el poitevin *rouche* (infra).

75b55. Que el cas del cat. *osca* i el cast. *muesca*, junt amb el fr. *coche* i els cast. *mella* i *hueca*, fa pensar en una base pre-romana relacionada amb l'ètimon pre-romà, més o menys segur, d'aquests mots, no és cosa de retractar-ho. ¿Tindríem aquí al capdavant alguna variant del nostre *OSCA*? No he vist gairés filadores, però sí no m'enganyo la rosca del fus té una *osca*; OPou tradueix la *osca* (enumerat entremig de «lo cap més gros del fus: spondylus» i «rodar lo fus ab tres dits») per «crena spirata» (*ThPu*, 310). No oblidem que el port. *rachar* i el cast. *rajar* vénen d'un *achar* germà del nostre *asclar*, ll. vg. AS(T)ULA 'ASCLA'. No fóra desenraonat pensar si un verb *re-oscar*, derivat del tipus del nostre *osca* i *oscar*, no pogué contraure's en *roscar*, després canviat en *arroscar* o *enroscar*, cf. *arrugar/fruga*, *atravessar/entrevessar/travessar*, i ajudant-hi la influència de *atornillar* i *encaracolar*; també *rodar* pogué ajudar a aqueixa soldadura, i si es vol, contaminar la seva *r-* a *roscar*. Contra aquesta hipòtesi hi ha, però, dues greus objeccions: 1.ª la manca d'importància i antiguitat del verb *roscar*, V. les fortíssimes raons que en aquest sentit addueixo en 75a32-56. 2.ª la vocal de *OSCA* i el fr. *hoche* és oberta, i la de *rosca* tancada. Són raons de pes prou gran per desesperar d'aquesta pista.

76a No és qüestió de renunciar a la idea d'un *rōth-skā* 'rodeta' contret en **rōska*, que exposo aquí. Però dintre del pensament d'un origen indoeuropeu (cèltic?) hi ha alternatives, totes ben dubtoses sense deixar de tenir algun costat plausible. Quan a la basada en el goidèlic *rosca* 'ull', que fundo en la nota 7, rectifico lleument les cites de l'*IEW* de Pokorny: 898.14, cf. 897. 36, 898.23 (i per a *derc*, 213). Encara se n'hi podien afegir d'altres, que sense ser més con-